

Гусєв М. О.

Кандидат архітектури

Київський національний університет будівництва та архітектури, Київ

e-mail: gusevproduction@gmail.com

orcid.org/0000-0003-3534-9774

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ВІДКРИТИХ ПУБЛІЧНИХ ПРОСТОРІВ МІСТ

© Гусєв М.О., 2024

<https://doi.org/10.32347/2519-8661.2024.30-31.17-23>

Розглянуто фактори впливу на формування та розвиток відкритих публічних просторів міст. Детально проаналізовані складові природно-кліматичного фактору, як ключового у формуванні відкритих публічних просторів. Показана важливість врахування даних факторів при організації даних просторів; надані рекомендації для функціонального, фізичного та соціального наповнення відкритих публічних просторів міст; наведені приклади організації даних просторів, що базуються на розглянутих факторах впливу.

Ключові слова: відкритий публічний простір, природно-кліматичний фактор, економічний фактор, історичний фактор, соціокультурний фактор, інформаційний фактор.

Постановка проблеми

Відкритий публічний простір міст являє собою розвинену структуру перетікаючих та з'єднаних між собою просторів. Вони вирішують пішохідно-транспортні задачі та слугують місцем концентрації великої кількості людей одночасно та додаткових видів діяльності та функцій – торгівлі, комунікації, рекреації, що доповнюють основну функцію даного простору.

Задля розуміння механізмів виникнення та формування відкритих публічних просторів міст необхідно розглянути ряд факторів, що впливають на них і є основою творення даних просторів.

Актуальність питання полягає в визначенні складових даних факторів та їх вираженні у відкритому публічному просторі міст в функціональній, соціальній або фізичній складовій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Формування відкритих публічних просторів міст з акцентуванням на різні фактори впливу розглядалися науковцями різних галузей, зокрема архітекторами, географами, соціологами, культурологами, істориками та екологами. Детально ці питання в своїх працях вивчали: Б. Браттон [1], В. Вадімов [2], А. Вергунов [3], А. В'язовська [4, 5], Н. Лещенко [7, 8], С. Лінда [9], С. Лоу [10], С. Маккуайяр [11], Г. Осиченко [12], Т. Панченко [13], А. Плешкановська [14], І. Родічкін [15], Л. Рубан [16, 17], І. Стецюк [18, 19], Н. Шебек [20]. Аналіз даних досліджень показує детальність та глибину вивчення даного питання та різноманітність підходів до формування відкритого публічного простору міст.

Мета статті

Метою публікації є визначення основних факторів впливу на формування відкритих публічних просторів міст; розкриття їх значення при організації відкритих публічних просторів, від яких може залежати функціональне, фізичне та соціальне наповнення даних просторів; виявлення більш детальних складових для окремих типів факторів впливу; надання конкретних прикладів наповнення відкритого публічного простору міст згідно з переліченими факторами.

Виклад основного матеріалу

Серед факторів, що мають вплив на формування та організацію відкритих публічних просторів міст слід виділити природно-кліматичний, економічний, історичний, соціокультурний та інформаційний фактори [6].

Природно-кліматичні умови є основою та фундаментом для створення та формування відкритого публічного простору міст та найбільш стабільним фактором, що впливає на процес його функціонування. Природно-кліматичний фактор складається із двох основних складових – рельєфу та мікроклімату. В свою чергу, ці складові поділяться на менші категорії, серед яких - геологічні та гідрологічні умови, рослинність, інсоляція, рівень опадів, температурний, вітровий режими та режим вологості.

Геологічні умови впливають на форму та наповнення відкритого публічного простору міст. Чим складніший рельєф ділянки, тим простір матиме більш складну форму (площі, двори та парки стають неправильної форми із ярусною структурою, вулиці – з помітним перепадом рельєфу та криволінійною формою). Складний рельєф також впливає на наповнення відкритого публічного простору, яке буде розташовуватися неоднорідно. Це стосується і лінійних, і локальних (вузлових) просторів – площ, вулиць, парків та дворів. Наприклад, ділянки найбільшого перепаду рельєфу будуть зосереджувати меншу кількість фізичного заповнення через важку доступність і навпаки, більш пологі ділянки будуть місцями тяжіння для більшості видів фізичного заповнення (місця для рекреації, майданчики різного призначення та зони обслуговування – вулична торгівля та харчування) та функцій для відкритих публічних просторів міст. Ділянки без сильного перепаду висот, наприклад, набережні, зазвичай мають більш прості форми та рівномірне наповнення. Геологічні умови також впливають і на функцію простору, який при сильному рельєфі набуває більшої диференціації і більш чіткого розмежування по функціям – ділянки із значним перепадом рельєфу не мають однієї домінуючої функції, а мають досить багато додаткових, що займають відносно невеликі ділянки простору і межують між собою. Дані функції насичують цей простір та запобігають утворенню суто транзитного відкритого простору. Зазвичай ділянки з перепадом рельєфу використовуються для спортивної чи ігрової функції, а більш пологі ділянки – для комунікації, рекреації та культурного відпочинку.

Гідрологічні умови є одним із ключових елементів формування відкритого публічного простору міст та мають значний вплив на його форму, незалежно від його призначення (набережна, площа, парк або дворові території), оскільки цей простір зазвичай повторює простір міської акваторії, примикаючи до неї або розташовуючись вздовж неї. Форма відкритих публічних просторів міст, що розташовуються біля акваторії зазвичай складна та криволінійна, може мати відгалуження, розширення та звуження. Безумовний вплив гідрологічних умов є і на функціональне наповнення та фізичне заповнення простору – такі публічні відкриті простори міст мають виражену рекреаційно-комунікативну зону, яка має озеленення в вигляді газонів, кущів, квітників, клумб та дерев та включає різні місця для відпочинку – місця для сидіння, лавки, вуличні меблі тощо. Додатковими зазвичай виступають обслуговуюча функція, до наповнення якої належать точки продажу вуличної їжі та напоїв, оскільки простори, що мають вихід до акваторії міста є одним із найбільш довготривалих місць перебування людини у відкритому публічному міському просторі.

Рослинність впливає на форму відкритого публічного простору міст – при організації на місцях, де раніше знаходилися певні природні утворення – сади, ліси та інші зелені території. Але найбільше вона впливає на функцію простору та його заповнення. Відкриті публічні простори міст з рослинністю використовуються для рекреації та комунікації, це є основними функціями таких просторів, доповнюючими ж можуть виступати культурна, спортивна, дитяча, обслуговуюча, торгова, господарська тощо. Відповідно до вищеперерахованих функцій простір має своє заповнення – він потребує місць для відпочинку та спілкування (для основних функцій) - у вигляді лавок, місць для сидіння, тощо. І місць для активного проведення часу, зон для культурних заходів, торгівлі та харчування (для додаткових функцій). Через наявність рослинності даний простір може не мати штучно створених конструкцій для захисту від опадів, сонця та вітру та бути комфортним для перебування людини у ньому.

Інсоляція (та захист від сонця) відкритих публічних просторів міст є важливим елементом впливу на форму та його фізичне заповнення. Вона залежить від географічних даних розташування простору та є індивідуальним фактором для відкритих публічних просторів міст у різних частинах світу. Частина просторів потребує меншої захисту від сонця та утворення тіньових територій від фізичного заповнення простору та будівель, що оточують його (країни з холодним кліматом), частина – більшого захисту та утворення більшої площі тіньового простору якомога більший проміжок часу (країни з жарким кліматом). До фізичного заповнення, що захищає простір від сонця, відносять тіньові навіси, накриття та будь-які інші багатофункціональні конструкції, що утворюють тінь. Існують конструкції та матеріали, що навпаки, допомагають утримувати сонячні промені та природню освітленість довше (дзеркальні, скляні елементи, тощо). Інсоляція (та захист від сонця) також має вплив на функціональне наповнення простору – різні зони зосереджуються в залежності від норм освітленості простору та можуть групуватися або бути розосередженими по всій території. Ділянки, що найбільше відповідають нормам освітленості та комфортного перебування людини у відкритому публічному просторі міста відводяться для екологічної, обслуговуючої, спортивної та рекреаційної функції (сквери, місця для відпочинку з елементами озеленення), такі частини відкритого публічного простору також містять елементи для захисту від вітру, сонця та опадів (тіньові навіси та навіси від опадів, вітрозахисні конструкції). Ділянки, що найменш пристосовані для комфортного перебування людини в них, відводяться для господарської та інших функцій.

Рівень опадів має значний вплив на фізичне заповнення відкритого публічного простору міст, менший вплив на його функціональну організацію та практично не впливає на його форму. До фізичного заповнення простору, що впливає на рівень опадів відносять навіси та багатофункціональні конструкції та елементи, що захищають від різного типу опадів. Також бар'єром для опадів може виступати відкритий публічний простір міст, що має декілька ярусів, нижній з яких завжди захищений від атмосферних впливів.

Температурний, вітровий режими та режим вологості - елементи впливу, які є не менш важливими та мають значне відношення до впливу на форму, функцію та заповнення відкритого публічного простору міст. Температурний та вітровий режим впливають на форму простору. Прості та прямокутні форми відкритих публічних просторів зазвичай найменше захищені від вітру та сильних вітрових потоків, в той час як складні форми, завжди мають такі частини простору, які більше захищені від вітру та загалом є більш спокійними та камерними, в яких людина відчуває себе більш комфортно та безпечно. Відповідно, більш складна геометрична форма відкритого публічного простору міст створює комфортні температурні умови для перебування людини в ньому (за рахунок тіньових зон), ніж відкритий публічний простір простої форми.

Економічний фактор проявляється у зацікавленості людей, що інвестують у реконструкцію та проектування відкритих публічних просторів міст. Вони мають бути не лише добре спроектованим, багатофункціональним міським утворенням, але і таким об'єктом, що буде соціально-орієнтованим,

окупатися та приносити дохід. Також немаловажливим є той факт, що будь-який відкритий публічний простір має бути багатofункціональним, щоб приваблювати більше людей та бути наповненим.

Економічний фактор впливає на форму відкритого публічного простору міст, оскільки зони, що приносять дохід, необхідно розташовувати не лише в будівлях по периметру, але і виносити в сам простір та змішувати з іншими зонами загального доступу та місцями відпочинку. Це підсилює їх привабливість та прибутковість та робить простір більш різноманітним та комфортним для людини. Також економічний фактор має вплив на функції відкритого публічного простору міст, адже практично будь-який простір повинен мати торгову та обслуговуючу функції, які є основним джерелом доходу від простору. Окрім вищеперерахованих функцій, економічну складову можуть мати спортивна, культурна, розважальна та інші функції. Впливаючи на функціональне наповнення простору, економічний фактор впливає і на фізичне заповнення простору, в якому значна частина простору виділяється для розміщення всіх функцій, які забезпечують економічну орієнтованість простору та дохід від нього. До такого заповнення слід віднести літні тераси кафе, фудкорти та точки вуличної їжі, відкриті амфітеатри, театри, спортивні майданчики, ролердроми та ковзанки.

Своєрідні просторові форми відкритих публічних просторів спостерігаються частіше в містах історичних, рідше - в специфічному по функції середовищі (близько деяких промислових підприємств, нових громадських комплексів). З впевненістю можна стверджувати, що на формування відкритих публічних просторів напряму впливають історичні події (прийняття Магдебурзького права, війни, побудова нових міст) та історичні постаті (всесвітньо-відомі архітектори, воєначальники та люди, що займали керівні посади тих чи інших країн). Політичний устрій та тип правління також мають значний вплив на відкриті публічні простори міст і є складовою історичного фактору. Історичний фактор впливає на форму відкритого публічного простору, його функціональне наповнення а також фізичне заповнення, що формувалося протягом довгого часу. Різні історичні події (війни, революції, повстання) формують зовнішній вигляд та форму відкритого публічного простору міст та грають важливу роль у його функціональному наповненні (різноманітність функцій, що виникли та сформувалися з часом в даному просторі) та фізичному заповненні (історичні пам'ятки та об'єкти національної спадщини).

Соціокультурний фактор формування та розвитку відкритого публічного простору відображає місто, що розглядається з точки зору життєдіяльності людини. Основним в даних процесах є прагнення людини адаптуватися до міста та його відкритого простору - зокрема, відтворювати, підтримувати, трансформувати та зберігати його. Характер відкритого публічного простору, його динаміка та тенденції розвитку мають складний багатоплановий характер, як соціально-територіальна спільність створює єдине культуруотворююче середовище. Будь-який відкритий публічний простір міст був сформований за умов, що опиралися на культуру даного регіону, його традиції та стиль життя людей та їх побут. Вплив такого простору та його соціуму на психологію людини теж є важливою складовою соціокультурного фактору. Соціокультурний фактор впливає на форму та фізичне заповнення простору. Відкритий публічний простір міст поділяється на певні зони, в яких людина відчувається комфортно завдяки масштабності простору та фізичних елементів, що знаходяться в ньому (акцентів, доміант та елементів обладнання та обслуговування). Вплив соціокультурного фактору на зонування території також помітний і в функціональному наповненні простору міст. Розглянуті вище соціокультурний та історичний фактори впливають на «дух місця» та роблять будь-який відкритий публічний простір міста унікальним, не схожим на інші.

Інформаційний фактор показує, наскільки в тісній взаємодії відкритий публічний простір міст існує з його інформаційним простором, а також сучасними технологіями, що вже сьогодні супроводжують людину в усіх сферах без винятку. Такі технології дозволяють керувати різними міськими системами і максимально автоматизують усі глобальні процеси, за які раніше постійно відповідала людина. Інформаційні технології змінюють сприйняття людини а також її взаємодію з навколишнім середовищем, що не може не відобразитися на організації відкритих публічних просторів

міст. Комфортний відкритий публічний простір та розумний (технологічний) простір вже давно стали синонімами. Інформаційний фактор має значний вплив на розмір відкритого публічного простору міст, його функціональне наповнення та фізичне заповнення. Деякі з функцій частково або повна перейшли з фізичного відкритого публічного простору у інформаційний – це значно спрощує фізичний простір та робить його менш наповненим. До таких функцій можна віднести обслуговуючу, культурну та виставкову. Замовлення таксі, розклад міського транспорту, доставка їжі, оплата послуг, додатки доповненої реальності, міські квести та екскурсії – все це з легкістю може існувати в вашому смартфоні та в інформаційному міському просторі, частково замінюючи фізичне наповнення відкритого публічного простору міста.

Висновки

Виявлено, що фактори впливу є ключовою складовою формування та організації відкритих публічних просторів міст, а саме: природно-кліматичний, економічний, історичний, соціокультурний та інформаційний. Природно-кліматичний фактор є одним з найбільш стабільних при формуванні відкритих публічних просторів міст, що впливає на розташування просторів на рельєфі, їх інсоляцію, озеленення, наявність елементів захисту від вітру та опадів. Економічний – на функціональне наповнення та фізичне заповнення, що приносить дохід; історичний – на типи та характеристики відкритих просторів міст; соціокультурний – на адаптування людини до просторів та її прагнення їх зберігати, відтворювати, підтримувати та трансформувати; інформаційний – на їх сприйняття людиною та її взаємодію з оточенням.

Бібліографія

- Браттон, Б., 2020. *The Terraforming*. Москва: Strelka Press.
- Вадімов, В.М., 2007. Принципи еколого-планувальної організації прирічкових територій. Досвід та перспективи розвитку міст України. *Охорона довкілля. Ландшафтна архітектура*. 2, с. 59-66.
- Вергунов, А.П., 1980. *Архитектурная композиция садов и парков*. Москва: Стройиздат.
- В'язовська, А.В., 2016. Управління водними процесами міста як галузь діяльності ландшафтної архітектури. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 46, с. 232-236.
- В'язовська, А.В., 2011. Ландшафтний підхід у містобудуванні. *Містобудування та територіальне планування*. 42, с. 71-74.
- Гусев, М.О., 2021. *Принципи формування та розвитку відкритих просторів міст*: автореф. дис. ... к. арх. Київ, 26 с.
- Лещенко, Н.А., 2016. Вплив контекстів на формування та розвиток міського архітектурного середовища. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 43, с. 186 – 190.
- Лещенко, Н.А., 2017. Збереження та оновлення історичного середовища в контексті сталого розвитку міста. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 47, с. 111 – 115.
- Лінда, С.М., 2013. *Историзм у розвитку архітектури*: автореф. дис. ... д. арх. Львів, 34 с.
- Лоу, С.М., 2016. *Пласа. Политика общественного пространства и культуры*. Москва: Strelka Press.
- Маккуайяр, С. 2014. *Медийный город. Медиа, архитектура и городское пространство*. Москва: Strelka Press.
- Осиченко, Г.О., 2015. *Методологічні основи формування естетики міського середовища*: автореф. дис. ... д. арх. Київ, 32 с.
- Панченко, Т.Ф., 2015. *Ландшафтно-рекреаційне планування природно-заповідних територій*. Київ.
- Плешкановська, А.М., 2015. Планування реконструктивної діяльності як умова розвитку міста. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 38, с. 314-320.

- Родічкін, І.Д., 1977. *Человек, среда, отдых*. Киев: Будівельник.
- Рубан, Л.І., 2018. Адаптаційна модель «блакитно-зеленої» інфраструктури міста. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 52, с. 230-237.
- Рубан, Л.І., 2017. Архітектурно-ландшафтна організація прибережних територій: інформаційно-цифровий модуль (рівень та контроль). *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 48, с. 115-122.
- Стецюк, І.І., 2015. Типи та види гармонійної трансформації міського середовища. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 41, с. 203-208.
- Стецюк, І.І., 2014. Принципи гармонічності міського середовища. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 35, с. 142-146.
- Шебек, Н.М., 2009. Основи типологізації архітектурного середовища. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 7, с. 150-154.
- Bratton, B., 2020. *The Terraforming*. Moskva: Strelka Press.
- Vadimov, V.M., 2007. Principles of ecological and planning organization of riverine areas. Experience and prospects for the development of Ukrainian cities. *Okhorona dokillia. Landshaftna arkhitektura*. 2, s. 59-66.
- Verhunov, A.P., 1980. *Architectural composition of gardens and parks*. Moskva: Stroiizdat.
- Viazovska, A.V., 2016. Urban water management as a branch of landscape architecture. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*. 46, s. 232-236.
- Viazovska, A.V., 2011. Landscape approach in urban planning. *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia*. 42, s. 71-74.
- Husiev, M.O., 2021. *Principles of formation and development of open spaces in cities: avtoref. dys. ... k. arkh*. Kyiv, 26 s.
- Leshchenko, N.A., 2016. The influence of contexts on the formation and development of the urban architectural environment. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*. 43, s. 186 – 190.
- Leshchenko, N.A., 2017. Preservation and renewal of the historical environment in the context of sustainable urban development. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*. 47, s. 111 – 115.
- Linda, S.M., 2013. *Historicism in the Development of Architecture: avtoref. dys. ... d. arkh*. Lviv, 34 s.
- Low, S.M., 2016. *Plaza. The Politics of Public Space and Culture*. Moskva: Strelka Press.
- McQuire, S., 2014. *The Media City. Media, architecture and urban space*. Moskva: Strelka Press.
- Osychenko, H.O., 2015. *Methodological foundations of the formation of the aesthetics of the urban environment: avtoref. dys. ... d. arkh*. Kyiv, 32 s.
- Panchenko, T.F., 2015. *Landscape and recreational planning of protected areas*. Kyiv.
- Pleshkanovska, A.M., 2015. Planning of reconstruction activities as a condition for urban development. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*. 38, s. 314-320.
- Rodichkin, I.D., 1977. *Man, environment, recreation*. Kyiv: Budivelnyk.
- Ruban, L.I., 2018. Adaptation model of «blue-green» urban infrastructure. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*. 52, s. 230-237.
- Ruban, L.I., 2017. Architectural and landscape organization of coastal areas: information and digital module (level and control). *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*. 48, s. 115-122.
- Stetsiuk, I.I., 2015. Types of harmonious transformation of the urban environment. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*. 41, s. 203-208.
- Stetsiuk, I.I., 2014. Principles of harmonious urban environment. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*. 35, s. 142-146.
- Shebek, N.M., 2009. Fundamentals of typologization of the architectural environment. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv*. 7, s. 150-154.

Mykyta Husiev

Candidate of Architecture

Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: gusevproduction@gmail.com

orcid: 0000-0003-3534-9774

FACTORS INFLUENCING THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF CITY PUBLIC SPACES

© Husiev M.O., 2024

City public spaces is a developed structure of flowing and interconnected spaces. They solve pedestrian and transportation problems and serve as a place of concentration of a large number of people at the same time and additional activities and functions, such as trade, communication, and recreation, which complement the main function of this space. In order to understand the mechanisms of emergence and formation of open public spaces in cities, it is necessary to consider a number of factors that influence them and form the basis for the creation of these spaces. The relevance of the issue is to determine the components of these factors and their expression in the open public space of cities in the functional, social or physical component. The purpose of the publication is to identify the main factors influencing the formation of open public spaces in cities; to reveal their importance in the organization of open public spaces, on which the functional, physical and social content of these spaces may depend; to identify more detailed components for certain types of influence factors; to provide specific examples of filling open public spaces in cities according to the listed factors.

It has been found that the factors of influence are a key component of the formation of open public spaces, namely: natural and climatic, economic, historical, socio-cultural and informational. The natural and climatic factor is the most stable in the formation of open public spaces. Economic - on the functional content and physical filling that generates income; historical - on the types and characteristics of urban open spaces; socio-cultural - on human adaptation to spaces and their desire to preserve, reproduce, maintain and transform them; informational - on their perception by a person and interaction with them.

Keywords: open public space, natural and climatic factor, economic factor, historical factor, socio-cultural factor, information factor.